

การเรียนรู้ด้วยใจที่ใคร่ครวญเพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน ผู้สอนและชุมชน: กรณีศึกษา วิชากายภาพบำบัดชุมชน

Contemplative Education for Inner Changes of the Learners, Teachers
and Community: A Case Study of Community Physical Therapy Course

ช่อผกา ดำรงไทย¹ ดร.อรพินท์ จิตตวิสุทธิกุล¹ สุธีลักษณ์ ลาดपालะ¹ และ
ดร.วรชาติ เจ็ดชมจันทร์²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาและคนในชุมชนทั้งในระหว่างและ
ภายหลังจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ในวิชากายภาพบำบัดชุมชนใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักคือ
นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชากายภาพบำบัดชุมชน อาจารย์ผู้สอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน คนในชุมชนที่เป็น
แหล่งเรียนรู้ของวิชากายภาพบำบัดชุมชน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการทบทวนเอกสารแผนการสอน รวบรวม
ข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่อาจารย์มอบหมายให้นักศึกษา ได้แก่ สมุดบันทึกประจำวันของนักศึกษา และเอกสาร
อื่นๆเก็บข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ระหว่างที่มีการจัดการเรียนการสอน และการสัมภาษณ์
เชิงลึก การสนทนากลุ่มกับนักศึกษา อาจารย์และคนในชุมชน ทั้งช่วงก่อน ระหว่างและหลังจากการจัดการเรียน
การสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน

ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของตนเองว่ามีความหมายต่อคนในครอบครัวและคน
อื่นๆ เกิดความตั้งใจในการพัฒนาตนเองในเรื่องต่างๆ ทั้งนี้การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการที่นักศึกษาได้สัมผัส
กับวิถีชีวิต ได้รับความรักความเมตตาจากคนในชุมชน ได้นำสิ่งที่ได้พบเจอมาใคร่ครวญ รวมทั้งได้เรียนรู้จาก
ประสบการณ์ตรงในการทำงานของตนเอง ทั้งการทำงานกลุ่มและการทำงานร่วมกับคนในชุมชน การเรียนรู้ดังกล่าว
ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาทั้งในเรื่องของทักษะทางกายภาพบำบัดชุมชน ทักษะชีวิต ทักษะการ
ทำงานร่วมกับผู้อื่นและวิถีคิด

¹ อาจารย์ประจำ คณะกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยรังสิต โทร. 02-9972200 ต่อ 1453 E-mail : chorphaka@hotmail.com

² คณบดีคณะกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยรังสิต

สำหรับตัวอาจารย์ผู้สอนพบว่าเกิดการเรียนรู้ในเรื่องของการสร้างบรรยากาศที่เร้าการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ร่วมกัน การที่ครูสามารถจับสังเกตปรากฏการณ์ได้เร็วและใส่ใจเงื่อนไขการเรียนรู้ได้ทันทีที่เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษาที่สำคัญ ทั้งนี้หากอาจารย์สามารถสร้างชุมชนของผู้สอนที่มีทั้งพื้นที่และเวลาที่สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนกันได้โดยอิสระก็จะเป็นการพัฒนาตัวผู้สอนมากขึ้น คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสุขภาพทั้งกายและใจที่ดีขึ้น เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นทั้งการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมต่างๆ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้คือ การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษาอย่างเข้มข้นทั้งหลักสูตรจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ใหม่อย่างเต็มที่ ซึ่งต้องอาศัยพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกันที่เร้าการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มอาจารย์แล้วจึงขยายผลสู่นักศึกษาและคนในชุมชน

คำสำคัญ : จิตตปัญญาศึกษา กายภาพบำบัดชุมชน กระบวนการเรียนรู้

Abstract

The aim of this research was to study the changes of students' and villagers' self- knowledge during and after being part of the community physiotherapy module. The qualitative methodological approaches were applied in this research. Data were collected from students, teachers, and villagers, who participated in the community physiotherapy module. This was done by reviewing the teaching plans, students' assignments, and students' reflection diary. Also interactive observation and in-depth interviewing of students, teachers and villagers during field trips were applied along and after the module.

The results showed that the module empowered students to gain deep self-knowledge of how they were of great value for their family and for other people. The module helped them develop personal competency, as they were in touch with life style of villagers from whom they gained love and benevolence. They learnt by practicing reflective thinking and from real experiences, from team work and from working with villagers in various circumstances. Such practices in real life enhanced their community physiotherapy skills, life skills, working with others skills and thinking skills.

As for the teachers, they learnt to create a good ambiance for arousing student's learning as well as to develop a concept of learning together with the students. More importantly, student's learning was reinforced when teachers were able to detect difficult circumstances of the student which required a

rapid reaction from teachers by using appropriate questions to challenge the students and to improve their critical thinking. Moreover, the open discussion method allowed all teachers of the module to freely exchange their ideas and that helped significantly improve their management skills. For the villagers, the module improved both their physical and mental health. Furthermore, the module contributed to develop a positive sense of community among them as they were more willing to join in community activities.

Finally, a few suggestions would be made in consequence of this research: Applying intensive contemplative education thorough the curriculum would enrich the students learning from real experiences. A creative learning community would be firstly created among teachers and then expanded learning engagement to students and to villagers.

Keywords : Contemplative Education, Community Physiotherapy, Learning Process

บทนำ

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นระดับการศึกษาที่ถูกคาดหวังว่าจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะไปประกอบอาชีพและปฏิบัติหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะในเรื่องวิชาการในทางทฤษฎีหรือในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยสร้างบัณฑิตที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต คณะกายภาพบำบัดมหาวิทยาลัยรังสิต จัดให้มีการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชนในแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน คือพื้นที่ของชุมชนในบริบทต่างๆ หลากหลาย เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนนำเอาความรู้เชิงวิชาการและทักษะที่ได้เรียนรู้มาทั้งในมหาวิทยาลัยและในทางคลินิกไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นก่อนการปฏิบัติงานจริงในฐานะนักกายภาพบำบัดเมื่อสำเร็จการศึกษา

คณะกายภาพบำบัดจัดการศึกษาวิชากายภาพบำบัดชุมชนผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยใช้ในการฝึกปฏิบัติการในพื้นที่ชุมชนมากกว่า 10 ปี โดยอาศัยการออกแบบการเรียนรู้ที่มาจากแนวคิดและประสบการณ์ของอาจารย์ผู้สอนและมีการปรับปรุงแก้ไขลักษณะกระบวนการวิชาให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของสังคมและแนวทางการจัดการศึกษาของคณะอยู่เสมอ นักศึกษาจะได้ลงไปฝึกปฏิบัติการวิชากายภาพบำบัดชุมชน ฝึกการสำรวจและศึกษาชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพที่แท้จริงของชุมชน การทำงานร่วมกับชุมชน การจัดทำโครงการกายภาพบำบัดที่เหมาะสมกับชุมชน และการให้บริการกายภาพบำบัดกับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย กระบวนการทั้งหมดใช้เวลาประมาณ 6 สัปดาห์ ในการเรียนรู้และใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน โดยมีอาจารย์ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม ยังไม่เคยมีการศึกษาถึงผลของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการกับการบริการวิชาการในรายวิชากายภาพบำบัดชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่ง

ของวิชาชีพกายภาพบำบัดต่อการเปลี่ยนแปลงมิติด้านในที่เกิดขึ้นกับตัวนักศึกษา อาจารย์และชุมชน ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้เรียนทั้งในวิชากายภาพบำบัด ชุมชนและวิชาอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชากายภาพบำบัดชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงมิติด้านในที่เกิดขึ้นกับตัวนักศึกษา อาจารย์และชุมชนในวิชากายภาพบำบัดชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชากายภาพบำบัดชุมชน จำนวน 140 คน อาจารย์ผู้สอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน จำนวน 12 คนและคนในชุมชน ต.ตาลาน อ.ผักไห่ จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชากายภาพบำบัดชุมชน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน อาจารย์ผู้สอน และชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชากายภาพบำบัดชุมชน

ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชากายภาพบำบัดชุมชนในภาคการศึกษาที่ 1/2556 โดยมีรูปแบบกิจกรรม ดังนี้

- ศึกษาชุมชนเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนด้วยเครื่องมือศึกษาชุมชนทั้ง 7 ชั้น ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ ประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน บุคคลสำคัญ และแผนผังองค์กรชุมชน โดยนักศึกษาจะต้องลงพื้นที่เพื่อค้นหาและจัดทำรายงานดังกล่าวด้วยตนเองภายใน 1-2 สัปดาห์ที่อยู่ร่วมกับชาวบ้าน

- ให้การรักษาทางกายภาพบำบัดแบบเฉพาะราย โดยใช้เฉพาะเทคนิคการรักษาด้วยมือและการออกกำลังกายเพื่อการรักษาเท่านั้น

- วิเคราะห์ชุมชนด้วย SWOT พร้อมนำเสนอและทำประชาพิจารณ์เกี่ยวกับข้อมูลชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน โรงพยาบาลในพื้นที่และชาวบ้าน

- จัดทำโครงการสุขภาพที่มาจากความคิดและวางแผนร่วมกันระหว่างนักศึกษาและชาวบ้าน

- ติดตามและประเมินผลการดำเนินการ

- เขียนโครงการและส่งมอบข้อมูลให้ชุมชน

ในระหว่างการลงพื้นที่ตลอด 6 สัปดาห์ที่อยู่ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ อาจารย์ได้พัฒนาศักยภาพนักศึกษาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม การเป็นผู้นำ การประชุมเชิงสร้างสรรค์ และการเสริมสร้างกำลังใจและคุณค่าที่อยู่ภายในผ่านบทความหรือเรื่องเล่าที่สอดคล้องกับสถานการณ์หรือบทเรียนที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน

ตัวแปรที่ศึกษา

- การเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน
- การเปลี่ยนแปลงในตัวผู้สอน
- การเปลี่ยนแปลงในตัวชาวบ้านและชุมชน

โดยพิจารณาจากหลักการเรียนรู้ 7 ประการตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

3. เครื่องมือวิจัยและวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แนวคำถามสัมภาษณ์และแบบบันทึกงานสนาม (Filed Note)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. เก็บข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร แผนการสอน รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่อาจารย์มอบหมายให้นักศึกษา สมุดบันทึกประจำวันของนักศึกษา และเอกสารอื่นๆ

ข. เก็บข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ระหว่างที่มีการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยทำหน้าที่สังเกตและบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ค. การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับนักศึกษา อาจารย์และคนในชุมชน ทั้งช่วงก่อน ระหว่าง และหลังจากการจัดการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน

5. ขอบเขตการวิจัย

เป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา อาจารย์ ชุมชนหมายถึงสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต วิถีคิดของคนในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน ปีการศึกษา 2556

6. สถานที่ทำการวิจัย

คณะกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยรังสิต และตำบลตาลาน อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

7. การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการเก็บข้อมูลวิจัย ตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวม เขียนรายงานการวิจัยแบบพรรณนาเพื่อให้ออกตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วิชากายภาพบำบัดชุมชน หมายถึง วิชา PTH 476 กายภาพบำบัดชุมชน 1 (Community Physical Therapy 1) และ PTH 478 กายภาพบำบัดชุมชนผู้สูงอายุ (Community Physical Therapy for the Elderly)

ชุมชน หมายถึง ชุมชนทั้งสภาพแวดล้อมและคนในชุมชน ที่กำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชากายภาพบำบัดชุมชน

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาเป็นการอธิบายกระบวนการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชนซึ่งประกอบด้วย การเตรียมนักศึกษาก่อนการปฏิบัติงานในพื้นที่จริง การปฏิบัติงานภาคสนามและกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันโดยจะขอรายงานตามหลักจิตตปัญญาศึกษา 7 จากนั้นจึงนำเสนอผลการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน ผู้สอนและชุมชนตามลำดับ

1. กระบวนการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชนในครั้งนี้ ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาอันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้เรียน โดยใช้หลักการเรียนรู้ 7 ประการของธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติศร จันทรสฐ (2552) ดังต่อไปนี้

1) **หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation)** คือการเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal)

นักศึกษามีโอกาสได้ใคร่ครวญตัวเองอย่างต่อเนื่องจากการเขียนบันทึกประจำวัน การทบทวนหลังการปฏิบัติงาน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหมู่เพื่อนนักศึกษา การชวนคิดชวนคุยของอาจารย์ผ่านเวทีสนทนา การพูดคุยตัวต่อตัวหรือการสื่อสารผ่านสมุดบันทึกประจำวันของนักศึกษา

จากการที่นักศึกษาได้เขียนบันทึกประจำวันของตนเอง ได้บันทึกประสบการณ์ที่ตนเองได้เจอในแต่ละวัน ทั้งจากการปฏิบัติงาน การเล่นเกมหรือการทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ได้ระลึกว่าตนเองได้เรียนรู้ในเรื่องใดบ้าง มีสิ่งใดที่จะได้ปรับปรุงแก้ไขในวันต่อไป ซึ่งการสร้างเงื่อนไขให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านการพิจารณาของตนเองอย่างต่อเนื่องนี้ทำให้นักศึกษาเรียนรู้เรื่องการทบทวนตนเอง

นักศึกษาหลายคนให้ข้อมูลว่าการทบทวนตนเองเป็นสิ่งที่ทำให้ตนเองเกิดการพัฒนา และเมื่อทำต่อเนื่องเรื่อยๆก็ทำให้เกิดเป็นนิสัยที่จะทบทวนตนเองเมื่อเกิดสถานการณ์ต่าง ๆ ขึ้น ทำให้สามารถเรียนรู้จากทุกเรื่องราวในชีวิต อย่างไรก็ตามนักศึกษายกข้อว่าเรื่องราวต่างๆที่ตนเองได้เรียนรู้ นั้น บางเรื่องก็สามารถนำมาใช้ได้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมได้เลย แต่ในหลายๆเรื่องแม้ว่าจะเรียนรู้แล้วก็ตามก็ต้องทำอะไรแต่ก็ยังคงทำพฤติกรรมแบบเดิมๆ ทำไปด้วยความเคยชิน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาให้การเรียนรู้สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไป ไม่เช่นนั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็มีประโยชน์น้อย

การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญนี้ ยังทำให้นักศึกษาได้ทบทวนความหมายในการมีอยู่ของชีวิตตนหน้าที่และบทบาทของตนเองที่มีต่อโลกใบนี้ ได้เข้าใจคุณค่าของตนเองก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำสิ่งต่างๆเพื่อตนเองและผู้อื่น

2) **หลักความรักความเมตตา (Compassion)** คือการที่อาจารย์หรือกระบวนการ (facilitator) ส่งพลังออกเพื่อโอบอุ้มดูแลกลุ่มและการจัดกระบวนการด้วยสิ่งแวดล้อมและบริบทที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา แต่ละกลุ่มมีอาจารย์พี่เลี้ยงประจำกลุ่มที่คอยดูแล ซึ่งอาจารย์ได้สังเกตการณ์ทำงานและความสัมพันธ์ของกลุ่ม

หากพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ อาจารย์ก็ได้หาโอกาสคุยกับนักศึกษา โดยอาจพูดคุยเป็นรายบุคคลหรือคุยกันในกลุ่มใหญ่ มีการให้ทั้งข้อคิดและกำลังใจ

ในกลุ่มของอาจารย์ผู้สอนก็มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ในแต่ละวันอาจารย์ผู้สอนของแต่ละกลุ่มจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวที่แต่ละคนได้เจอ แบ่งปันทุกข์สุขและขอความคิดเห็นจากกันและกัน ทำให้เกิดบรรยากาศของการเกื้อกูลกันในการทำงานขึ้น

กลุ่มของนักศึกษาเองก็มีการให้กำลังใจเพื่อนในการทำงาน หลังการประชุมในแต่ละคืนอาจารย์ได้เปิดเวทีให้นักศึกษาได้ชื่นชมเพื่อน ซึ่งนักศึกษาได้ชื่นชมกันและกันทั้งในเรื่องของชีวิตประจำวันการอยู่ร่วมกัน และการทำงาน ในกรณีที่ได้ทำบางสิ่งบางอย่างผิดพลาดไปหรือเข้าใจผิดกัน นักศึกษาก็ใช้โอกาสนี้ในการขอโทษและให้อภัยซึ่งกันและกัน

นักศึกษาและคนในชุมชนให้กำลังใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนให้กำลังใจนักศึกษาในการทำงาน คอยให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการทำงาน ได้ถามความเป็นอยู่ เชื้อเพื่อแม่แก่นักศึกษา นักศึกษาเองก็ให้กำลังใจคนในชุมชน ให้การดูแลเอาใจใส่เรื่องชีวิตประจำวันและความเจ็บป่วย รับฟังความทุกข์ของชาวบ้านและให้กำลังใจ

3) หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connection) คือการช่วยให้นักศึกษาเชื่อมโยงประสบการณ์จากกระบวนการเข้ากับชีวิตได้นำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน เกิดการบูรณาการสู่วิถีชีวิตและก่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้ารับการอบรมด้วยกันและเชื่อมโยงกับชุมชนและจักรวาล

ในแต่ละวันอาจารย์ได้จัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์การทำงานในแต่ละวัน กิจกรรมดังกล่าวได้แก่ การดูวีดีทัศน์ การเล่นเกมแล้วร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกันและกันเพื่อเชื่อมโยงกับสถานการณ์ประจำวัน ทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสเชื่อมโยงความคิดของตนเอง วิถีคิดใหม่ๆที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกับการใช้ชีวิตในแต่ละวัน

นอกจากนี้ นักศึกษายังได้อ่านบทความสุขภาพเรื่องต่างๆซึ่งอาจารย์ได้เลือกเรื่องที่มีความหลากหลาย เปิดมุมมองเรื่องสุขภาพในมิติต่างๆให้แก่นักศึกษา นักศึกษาได้นำเรื่องราวที่ตนเองอ่านมาแบ่งปันให้แก่เพื่อนๆ และยังนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการอ่านบทความไปปรับใช้ในการศึกษาและการวิเคราะห์ชุมชน การให้บริการทางกายภาพบำบัดและการจัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนด้วย

หลักการเชื่อมโยงยังส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยรวมของคนในชุมชน การที่นักศึกษามีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ทำให้เกิดความผูกพันกับคนในชุมชน อยากทำสิ่งที่มีประโยชน์ให้กับชาวบ้านในเรื่องต่างๆ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องของสุขภาพหรือเรื่องของกายภาพบำบัด ทำให้นักศึกษาช่วยกันสร้างห้องน้ำที่เหมาะสมให้แก่ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ สร้างสะพานให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ลำพังหรือประสานงานกับทางโรงพยาบาลจนทำให้ญาติของผู้ป่วยจิตเวชได้พบแพทย์เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ตลอดจนการช่วยเหลือเล็กน้อยๆ เช่น ช่วยผู้สูงอายุอยู่ระยะมาลัยขณะออกเยี่ยมบ้าน คิดวิธีการจัดยาให้ผู้สูงอายุรับประทานได้ถูกต้อง หรือการให้ผู้สูงอายุโดยสารรถรับส่งนักศึกษาออกมาโรงพยาบาลเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

การได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและมีโอกาสเชื่อมโยงความคิด สิ่งที่ได้เรียนรู้ กับชีวิตของตน ทำให้เกิดความรู้สึกที่กระทบตัวผู้เรียนและเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ทั้งเรื่องของการทำงานร่วมกัน การทำงาน ภายภาพบำบัดชุมชน หรือการเรียนรู้เรื่องการใช้ชีวิต

4) หลักการเผชิญหน้า (Confronting) คือการเปิดให้นักศึกษาออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเองเพื่อเข้าเผชิญกับพื้นที่เสี่ยงเป็นการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆและเข้าใจถึงข้อจำกัดและศักยภาพของตนเอง ต่อการเรียนรู้และพัฒนา

การที่นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในพื้นที่ ได้เรียนรู้ผ่านวิถีชีวิตของคนในชุมชน เราการเรียนรู้ในตัวนักศึกษาตั้งแต่เริ่มต้น แม้ว่าเราจะได้มีการเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้จากชั้นเรียนใน มหาวิทยาลัยแล้วก็ตาม แต่นักศึกษาเองก็ยังมีความตื่นเต้น ความกังวลในการลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำด้วยตนเองทั้งการศึกษาชุมชนที่เริ่มตั้งแต่แนวคิดและ วิธีการเข้าหาคนในชุมชน จนได้ข้อมูลของชุมชน การเยี่ยมบ้านเพื่อให้บริการทางกายภาพบำบัด ซึ่งนักศึกษาต้อง ให้บริการผู้ป่วยด้วยตนเอง รวมไปถึงการนำเสนอผลการดำเนินงาน การอภิปรายกรณีศึกษาผู้ป่วย การทำเวที ประชาคม การทำโครงการส่งเสริมสุขภาพ ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ กลุ่มนักศึกษาเป็นผู้ดำเนินการเองโดยมี อาจารย์เป็นเพียงพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษา

การได้ปฏิบัติงานในพื้นที่จริงกับผู้ป่วยและเจ้าหน้าที่อื่นๆ ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้การทำงานในสถานการณ์จริง เรียนรู้การวางแผนการทำงาน ขั้นตอนและวิธีการทำงาน การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ แม้ว่าในการเรียนรู้ของนักศึกษาครั้งนี้จะมีหลายสถานการณ์ที่นักศึกษาคิด ว่ายาก ทำงานภายใต้ความกดดันแต่ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้

นอกจากนักศึกษาจะได้เรียนรู้เรื่องภายนอกที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น นักศึกษายังได้เรียนรู้การเผชิญ ความจริงของตนเองด้วย นักศึกษาได้มีโอกาสใคร่ครวญตนเองในแต่ละวันรวมทั้งจากการทบทวนหลังการทำงาน ร่วมกับเพื่อนทำให้เข้าใจศักยภาพของตนเอง เห็นข้อจำกัดของตนเอง และเรียนรู้วิธีการพัฒนาตนเองผ่านการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) คือการสร้างความไหลลื่นของกระบวนการอันช่วยให้ เกิดพลังพลวัตต่อการเรียนรู้ เพื่อเอื้อให้ศักยภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาได้รับการปลดปล่อยและสามารถเข้า ทำงานเพื่อมุ่งเพาะพัฒนา

คณาจารย์ได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของรายวิชา โดยเตรียมความพร้อมในเรื่องของกระบวนการทัศนและวิธีการในการศึกษาชุมชนรวมทั้งเรื่องของการทำงานกลุ่มด้วย ใช้การเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมต่างๆและการถอดบทเรียนร่วมกัน

อาจารย์ได้ออกแบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยการเรียงลำดับการเรียนรู้จากเรื่องที่ต้องเรียนรู้อีก่อนลงพื้นที่และเพิ่มเติมบทเรียนเข้าไปในแต่ละช่วงของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประเด็นเรียนรู้โดยเชื่อมโยงจาก การปฏิบัติงานของนักศึกษา กับสิ่งที่ได้เรียนรู้เดิมหรือบทเรียนใหม่ๆ

อาจารย์ได้ใส่เงื่อนไขการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเตรียมความพร้อมของนักศึกษาเพื่อให้นักศึกษามีความรู้และรู้สึกว่าคุณเองมีความพร้อม มีความเข้าใจว่าจะได้เจอกับสถานการณ์อย่างไรบ้าง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ขึ้นประเด็นเรียนรู้ว่าบทเรียนที่ได้เจอจริงอาจแตกต่างไปจากที่ได้เรียนรู้ในชั้นเรียนเป็นการเร้าการเรียนรู้ของนักศึกษา เมื่อเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมได้มีการถอดบทเรียน พูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเช่น การเตรียมนักศึกษาออกไปทำประชาคมซึ่งอาจารย์ได้นำเสนอแนวคิดในการทำประชาคม ให้นักศึกษาแสดงบทบาทสมมติเวทีประชาคมและสรุปบทเรียนร่วมกันเรื่องการทำประชาคม จากนั้นจึงให้นักศึกษาได้ลงมือทำจริงโดยมีอาจารย์เป็นที่เลี้ยงและให้คำปรึกษา แล้วจึงสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติงานจริงร่วมกันอีกครั้ง ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของตนเอง

6) หลักพันธะสัญญา (Commitment) คือการสร้างเงื่อนไขให้นักศึกษาและอาจารย์เกิดความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองและนำการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการกลับไปบูรณาการในชีวิต เพื่อให้การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงภายในตนดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ก่อนเริ่มการเรียนรู้ในกระบวนการวิทยากายภาพบำบัดชุมชน อาจารย์ได้ให้นักศึกษาทบทวนตนเองว่ามีคุณลักษณะอะไรที่เอื้อต่อการเรียนรู้วิทยากายภาพบำบัดชุมชน คุณลักษณะใดที่ต้องการพัฒนาและมีความคาดหวังอย่างไรต่อการเรียนรู้ในครั้งนี้เมื่อจบกระบวนการวิทยากายภาพบำบัดชุมชน 1(ช่วงแรกของการลงพื้นที่) อาจารย์ได้ให้นักศึกษาทบทวนพันธะสัญญาของตนเองอีกครั้งหนึ่งว่า ที่ผ่านมามีการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง และเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิทยากายภาพบำบัดชุมชนผู้สูงอายุ (ช่วงท้ายของการลงพื้นที่) ก็มีการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้และพัฒนาอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ระหว่างกระบวนการเรียนการสอนอาจารย์พยายามชี้ประเด็นการเรียนรู้ทั้งในเรื่องของวิชาชีพกายภาพบำบัด การทำงานร่วมกัน และการใช้ชีวิตให้แก่นักศึกษาเสมอเพื่อสร้างความมุ่งมั่นในการเปลี่ยนแปลงตัวเอง ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้นักศึกษาเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

7) หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) คือความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกันของนักศึกษา อาจารย์และชาวบ้านที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคนรวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกลุ่มซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

การจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้อาจารย์ได้พยายามสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ให้เกิดความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งระหว่างกลุ่มคณาจารย์ผู้สอนเอง อาจารย์และนักศึกษา ในกลุ่มนักศึกษาด้วยตนเองและระหว่างนักศึกษากับคนในชุมชนทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ

ในกลุ่มอาจารย์ อาจารย์ได้สร้างชุมชนการเรียนรู้ด้วยกันผ่านการประชุมเตรียมการสอนของอาจารย์ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในแต่ละวัน การหารือกันทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ด้วยภารกิจในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาในความดูแลของแต่ละท่านและภารกิจอื่นๆ ซึ่งมีผลต่อเวลาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันที่ลดลง ทำให้ชุมชนในการเรียนรู้ของอาจารย์ยังไม่เข้มข้นมากนัก

ในส่วนของอาจารย์และนักศึกษา อาจารย์มีเวลาให้นักศึกษามากกว่าการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย มีโอกาสทำความรู้จักทำความเข้าใจตัวตนของกันและกันมากขึ้น เปิดพื้นที่ในการรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา

เปิดโอกาสให้นักศึกษาตัดสินใจและรับผิดชอบผลของการกระทำของตน รวมทั้งเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในการทำงานร่วมกันก็มีการยอมรับผิดร่วมกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษา หรือในกรณีที่อาจารย์เป็นฝ่ายผิดก็กล้าที่จะขอโทษนักศึกษา ทำให้บรรยากาศของการเรียนรู้วิชากายภาพบำบัดชุมชนแตกต่างไปจากการเรียนรู้วิชาอื่นๆ

สำหรับกลุ่มนักศึกษาเอง อาจารย์สร้างบรรยากาศของการทำงานเป็นทีมผ่านเงื่อนไขของชิ้นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ จัดวงพูดคุยเมื่อเกิดปัญหาในกลุ่ม นำการประชุมเพื่อวางแผนการทำงานโดยให้นักศึกษาเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม เมื่อเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมหรือมีเรื่องที่น่าสนใจก็จัดเวทีให้นักศึกษาแบ่งปันประสบการณ์ให้แก่เพื่อน ทำให้นักศึกษาได้สัมผัสบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกัน บรรยากาศของกลุ่มที่อบอุ่นเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้นักศึกษายังมีโอกาสพำนักนักศึกษากายภาพบำบัด ชั้นปีที่ 1 ดูงานกายภาพบำบัดชุมชนในพื้นที่ ซึ่งการได้แบ่งปันประสบการณ์ของตนเองแก่รุ่นน้องทำให้นักศึกษามีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ ภาคภูมิใจในตนเองมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ในวิชากายภาพบำบัดชุมชนยังสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆที่นักศึกษาได้ลงมือทำ ทั้งการเยี่ยมบ้าน การจัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพต่างๆซึ่งนักศึกษาได้อาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งในเรื่องของข้อมูลและวิธีการทำงาน คนในชุมชนเองก็มีโอกาสได้ทำงานร่วมกันผ่านกิจกรรมของนักศึกษา บรรยากาศที่เกื้อกูลดังกล่าวทำให้นักศึกษาเห็นประโยชน์ของการทำงานเป็นทีม เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

2. การเรียนรู้ของผู้เรียน/นักศึกษา

ความเข้าใจตัวเอง วิธีคิดที่มีต่อตัวเอง

นักศึกษาให้ความหมายเกี่ยวกับตัวเองไว้ว่านักศึกษาเป็นคนที่มีคุณค่าในครอบครัว เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นที่รักของคนในครอบครัว นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงว่าตนเองเป็นคนที่มีคุณค่าต่อสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งหากสามารถทำหน้าที่ในบทบาทนักศึกษากายภาพบำบัดได้ดี และในอนาคตหากทำหน้าที่นักกายภาพบำบัดได้ดีก็จะทำให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้

1) ทักษะทางคลินิกกายภาพบำบัด นักศึกษาพัฒนาทักษะทางคลินิกกายภาพบำบัดของตนเองในการให้บริการทางกายภาพบำบัดแก่คนในชุมชน ตั้งแต่การซักประวัติ การตรวจวินิจฉัยอาการของผู้ป่วย และการให้การรักษาทางกายภาพบำบัดซึ่งนักศึกษาใช้หัตถการ (Manual Technique) ในการรักษามากขึ้น ได้เรียนรู้และแบ่งปันเทคนิคในการรักษากับอาจารย์และเพื่อน ประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการรักษา นำไปสู่ความภูมิใจในตัวเองที่สามารถรักษาผู้ป่วยให้ดีขึ้นได้ด้วยสองมือของตนเอง

2) ความกล้าในการก้าวข้ามข้อจำกัดของตัวเองการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่จริงที่แตกต่างไปจากห้องสี่เหลี่ยมในมหาวิทยาลัยในบรรยากาศที่เกื้อกูล ความสัมพันธ์อันดีที่มีระหว่างกันในห้องเรียน นักศึกษากับอาจารย์ และนักศึกษากับคนในชุมชน ทำให้เกิดความกล้าในการก้าวข้ามข้อจำกัดของตัวเอง กล้าทำอะไรที่

ไม่เคยทำ กล้าทำในสิ่งที่ตนเองเคยรังเกียจ กล้าทำในสิ่งที่ตนเองกลัว และกล้าที่จะเป็นผู้นำสิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ นักศึกษาเห็นถึงศักยภาพของตนเองและอยากพัฒนาตนเองยิ่งขึ้นไป

3) ควบคุมอารมณ์ได้ จากการทำงานร่วมกับผู้อื่นและคนในชุมชนที่อาจารย์ได้ใส่เงื่อนไขให้ นักศึกษาแต่ละคนมีความรับผิดชอบในงานต่างๆ ทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่มร่วมกับการที่นักศึกษาได้มีโอกาส ใคร่ครวญตนเอง ได้ถอดบทเรียนจากชีวิตประจำวันและการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ทำให้นักศึกษาสามารถ ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ใจเย็นลง มองเห็นผลเสียของความอารมณ์ร้อนของตนเอง สามารถเลือกใช้ท่าทีที่ เหมาะสมในการรักษาผู้ป่วยและทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งยังมองเห็นข้อดีที่เกิดจากการพัฒนาตนเองอีกด้วย

4) ทำงานมีระบบ ระเบียบการทำงานในชุมชนร่วมกับคนหลายภาคส่วนเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ นักศึกษาต้องมีการวางแผน จัดระบบการทำงานให้เหมาะสมกับเวลา จำเป็นต้องมีการแบ่งงานกันทำ แบ่งความ รับผิดชอบ ทั้งนี้ที่นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้จากการทำงานในแต่ละวันซึ่งในช่วงแรกอาจารย์จะเป็นคนชวนคิด ชวน คุยในแต่ละวันชวนทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review) ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในวงจรการทำงาน เป็นการ ทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จและสิ่งที่ไม่เป็นไปตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งในช่วงต่อมานักศึกษาก็ทบทวน หลังปฏิบัติงานเองโดยไม่ต้องให้อาจารย์เป็นผู้นำ ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการทำงาน

5) กล้าแสดงความคิดเห็นโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ป่วยเป็นหลัก นักศึกษาส่วนหนึ่งเป็น นักศึกษาที่ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวผิดใจกับเพื่อน หรือกลัวว่าความคิดเห็นนั้นจะถูกตัดสินจากคน อื่นๆ แต่เมื่อบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเรื่องของการแบ่งปันความคิดเห็น ไม่มีถูกไม่มีผิด มีคนคอย สนับสนุนให้กำลังใจ ให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็น นักศึกษาก็มีความกล้าที่จะแสดงออก กล้าที่จะพูดมาก ขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดความผูกพันกับคนในชุมชน คิดว่าความเห็นของตนอาจจะเป็นประโยชน์ ก็ยิ่งทำให้กล้า แสดงความเห็นมากขึ้น

6) จัดการความขัดแย้งได้และรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างได้ เงื่อนไขการเรียนรู้ที่ต้องอาศัย การทำงานเป็นทีมซึ่งย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แต่การมีโอกาสได้พูดคุยกัน แบ่งปันความคิดเห็นผ่าน กิจกรรมต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าคนเราสามารถมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ ประกอบกับการได้เรียนรู้เรื่องของการ ฟังอย่างลึกซึ้ง การไม่ด่วนตัดสิน ทำให้นักศึกษาสามารถจัดการกับความแตกต่างที่เกิดขึ้นในกลุ่มได้ มองเห็น ประโยชน์ของการสื่อสารที่ไม่จำเป็นต้องทะเลาะกันเพื่อให้การทำงานเป็นตามที่ตนเองต้องการ

7) สนใจและเข้าใจคนอื่นมากขึ้นและรู้จักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ รู้ลึกผูกพันกับเพื่อนและ คนในชุมชน นักศึกษาส่วนหนึ่งยอมรับว่าก่อนหน้าที่จะเรียนวิชากายภาพบำบัดไม่ค่อยได้ใส่ใจหรือสนใจคนอื่นฯ รอบๆ ตัว แต่เมื่อได้มาอยู่ร่วมกัน ได้ฟังพาอาศัยกัน เห็นน้ำจิตน้ำใจซึ่งกันและกัน ได้เห็นเพื่อนในมุมมองที่ไม่เคย ได้สัมผัสเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัยก็ทำให้เกิดความห่วงใย ใส่ใจกันมากขึ้น

8) มีความพยายามในการทำงานมากขึ้นมีความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา แสวงหาหนทางที่ จะทำให้งานประสบความสำเร็จเมื่อเงื่อนไขในการเรียนรู้เปลี่ยนแปลง การทำงานในสภาพแวดล้อมจริง การเรียนรู้ ผ่านประสบการณ์ตรงที่ทุกอย่างที่นักศึกษาคิด พูดหรือลงมือทำอาจเกิดได้ทั้งผลดี เกิดประโยชน์ต่องาน หรือเกิด

ความเสียหายได้เสมอ ทำให้นักศึกษาได้พัฒนาตนเองในเรื่องของความรับผิดชอบและความพยายามในการทำงาน

9) สามารถถอดบทเรียนตัวเองได้จากการได้มีโอกาสใคร่ครวญสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปในแต่ละวัน แล้วนำมาเขียนบันทึกประจำวันหรือนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ เมื่อทำเป็นประจำก็เกิดเป็นนิสัยทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ผ่านกิจกรรมที่ตนเองได้ทำในแต่ละวัน ซึ่งตัวนักศึกษาเองก็เล็งเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ทำให้เรื่องราวต่างๆในแต่ละวันของชีวิตเป็นบทเรียนของตนเองเสมอ

10) นักศึกษาเปลี่ยนความคิดมาชอบการทำงานเป็นทีม เพราะรู้สึกสนุกและได้เรียนรู้ว่างานบางอย่างก็ไม่สามารถทำได้คนเดียว ทั้งนี้สาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นน่าจะมาจากการที่ได้ทำงานร่วมกันในบรรยากาศที่เอื้อกูล ได้เห็นว่าการทำงานร่วมกันสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ดีกว่าที่ตัวเอง จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด

สิ่งที่ได้เรียนรู้

การเรียนรู้ร่วมกันในวิซายาภาพบำบัดชุมชนที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ทั้งยังเชื้อเชิญให้เกิดการใคร่ครวญตนเองในทุกๆกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติ มีโอกาสได้แบ่งปันความรู้สึกรู้สึกนึกคิดให้แก่เพื่อนๆและอาจารย์ได้ฟัง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวนักศึกษาดังต่อไปนี้

1) การเรียนรู้ภายในตนเอง

ก. นักศึกษาเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาเทคนิคการรักษาของตัวเองเมื่อได้เห็นความทุกข์ของคนในชุมชนที่เกิดจากความเจ็บป่วย ยิ่งเมื่อตนเองสามารถทำให้คนไข้ดีขึ้นก็ยิ่งเกิดภูมิใจ

ข. เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของการรับผิดชอบต่อภาระกระทำของตัวเอง ทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นก็กล้าขอโทษเมื่อทำผิดซึ่งมีผลดีต่อความสัมพันธ์

ค. เกิดการเรียนรู้คุณค่าของเงิน เกิดจากการที่นักศึกษาได้เข้าไปศึกษาวิถีชุมชน ใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชน จนเกิดความสนิทสนมกับคนในชุมชนและได้รับรู้เรื่องความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

ง. การได้ทบทวนตนเองระหว่างวันเป็นเรื่องที่ดี ทำให้ได้ใคร่ครวญว่าในแต่ละวัน เราทำอะไรบ้าง เรื่องใดที่ทำแล้วรู้สึกดีหรือเรื่องใดที่ทำแล้วรู้สึกไม่ดี เป็นเพราะอะไร และจะแก้ไขอย่างไร การได้มองเห็นตัวเอง เข้าใจตัวเอง ทำให้นักศึกษาลดคลาปัญหาและสามารถจัดการกับตัวเอง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของตนเอง

จ. นักศึกษาได้เรียนรู้เรื่องการไม่มองคนที่ภายนอก ลดอคติจะทำให้สามารถเข้าใจและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น จากการได้สัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จากเดิมที่อาจจะมียอคติต่อบางคนในชุมชนอยู่บ้างโดยเฉพาะคนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม แม้ว่านักศึกษาจะได้เรียนรู้เรื่องการลดอคติจากกิจกรรมในห้องเรียนแล้ว แต่เมื่อได้ทำงานในชุมชนจริงๆก็รู้ว่าตนเองยังไม่สามารถลดอคติได้ ทั้งยังได้เรียนรู้ว่าเมื่อสามารถลดอคติแล้วจะทำให้ได้รู้จักคนอื่นอย่างที่เขาคือจริงๆ ไม่ใช่จากคำบอกเล่าหรือการรู้จักอย่างผิวเผิน

จ. ได้รู้จักความสุขที่ได้รับจากการแบ่งปันซึ่งกันและกัน จากนั้นใจไมตรีที่นักศึกษาและคนในชุมชนมีต่อการเอื้อเฟื้อในสิ่งของตนเองมีให้แก่อีกฝ่าย การที่คนในชุมชนให้ความรักความเมตตาแก่นักศึกษาเหมือนลูกหลานและนักศึกษาเองก็ให้ความรักความใส่ใจแก่คนในชุมชน ปฏิบัติต่อคนในชุมชนเหมือนญาติผู้ใหญ่

2) การเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม

ก. เกิดการเรียนรู้เรื่องการแสดงท่าทีต่อกันในการทำงานเป็นทีม การรู้จักระมัดระวังการแสดงออกที่อาจทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกัน มีความเข้าใจว่าท่าทีในการทำงานร่วมกันเป็นเรื่องที่สำคัญ รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับคนในทีมอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้การทำงานราบรื่นและมีความสัมพันธ์ที่ดี

ข. เรียนรู้เรื่องการเชื่อใจเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะในงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในกลุ่ม หากไม่ไว้วางใจกันก็จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกันและมีคนที่ทำงานหนักอยู่ไม่กี่คน นักศึกษาได้เรียนรู้ว่าเมื่อวางใจเพื่อน เพื่อนก็สามารถทำงานออกมาได้ดี ตนเองก็ไม่ต้องทำงานหนักและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วย

ค. เรียนรู้ประโยชน์ของการทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) ซึ่งช่วยให้กลุ่มได้พิจารณาผลงานกระบวนการทำงานของกลุ่มว่าเป็นไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุงอะไรและวางแผนอะไรเพิ่มเติม รวมทั้งเป็นเวทีที่สมาชิกกลุ่มได้ทำความเข้าใจกันอีกด้วย

ง. เรียนรู้เรื่องของการทำงานร่วมกันที่สมาชิกกลุ่มต้องเปิดใจและปรับตัวเข้าหากันจึงจะหาทางออกของข้อขัดแย้งได้ การทำงานกลุ่มต้องรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การทำงานกลุ่มที่ดีสมาชิกต้องมีส่วนร่วมทางความคิด ยิ่งมากความคิด ยิ่งมากประโยชน์ ถ้ากลุ่มมีความสัมพันธ์ดี ผลงานก็จะออกมาดี

จ. การทำงานกลุ่มหากต้องการให้ประสบความสำเร็จต้องมีการวางแผนการทำงาน มีการแบ่งหน้าที่ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มต้องเกิดการเรียนรู้จากความผิดพลาดด้วย

ฉ. การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการทำงานกลุ่ม การที่สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจที่ตรงกันรับรู้ข้อมูลเท่ากันสามารถพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงกันได้แม้ว่าจะมีความคิดเห็นที่ต่างกันโดยใช้ท่าทีที่เหมาะสม จะทำให้การทำงานสำเร็จโดยที่กลุ่มยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3) การเรียนรู้เรื่องกายภาพบำบัดชุมชน

ก. การสร้างสัมพันธ์ไมตรี ความไว้วางใจ ความเชื่อใจเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการทำงานกายภาพบำบัดชุมชน เมื่อนักกายภาพบำบัดมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน สามารถสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อใจจากคนในชุมชนได้ การทำงานกายภาพบำบัดในชุมชนก็จะได้ผล เพราะมีทั้งความร่วมมือและข้อมูลจริงประกอบในการให้บริการกายภาพบำบัด

ข. ได้เรียนรู้วิธีการศึกษาชุมชนโดยการทำเครื่องมือ 7 ชิ้นซึ่งเป็นเครื่องมือการศึกษาชุมชนที่ประยุกต์มาจากวิธีการทำงานของนักมานุษยวิทยา ทำให้มีความเข้าใจชุมชนมากขึ้นและสามารถนำไปใช้ในการจัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพได้อีกด้วย

ค. นักศึกษาได้เรียนรู้เรื่องการมองเรื่องสุขภาพอย่างองค์รวม สนใจในทุกมิติของชีวิตเพราะต่างก็มีความเกี่ยวข้องกับสุขภาพเจ็บป่วย ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ว่าโรคภัยไข้เจ็บไม่ได้มาจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งแต่เป็นความสัมพันธ์ของกายและใจ

ง. นักศึกษาได้เรียนรู้การให้บริการทางกายภาพบำบัดที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนแทนเครื่องมือทางกายภาพบำบัด

จ. นักศึกษาเห็นประโยชน์และความสำคัญของงานกายภาพบำบัดชุมชน เห็นคุณค่าของการให้บริการทางกายภาพบำบัดในชุมชน

3. การเรียนรู้ของผู้จัดกระบวนการ/อาจารย์

อาจารย์ผู้ประสานงานวิชาได้มีแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนในชุมชนเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ความเป็นจริง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ได้รับทราบความทุกข์ของผู้ป่วยและคนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติงานทางคลินิกในโรงพยาบาล ได้เรียนรู้การปฏิบัติงานกายภาพบำบัดชุมชนผ่านประสบการณ์ตรง ทั้งในเรื่องการประยุกต์การรักษาให้เหมาะสมกับชีวิตของผู้ป่วยและบริบทของชุมชน การขัดเกลาจิตใจของตนเองจากการได้มีโอกาสเห็นและเข้าใจชีวิตของคนอื่นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้นอกจากการทำกิจกรรมแล้วในแต่ละวันการได้กลับมาพูดคุยถอดบทเรียนร่วมกัน ได้ใคร่ครวญได้เรียนรู้โลกภายในของตนเอง ทำให้นักศึกษาได้เติบโตขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ในกระบวนการเรียนการสอนครั้งนี้ คณาจารย์ได้เรียนรู้ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) เรียนรู้ว่าการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นพื้นที่ที่เกื้อกูลให้ผู้เรียนได้แสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาอย่างปลอดภัย ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และพัฒนาได้มากกว่าความเป็นครูที่ทุกอย่างต้องถูกต้อง เครื่องคิดใช้การให้คำปรึกษา โดยระมัดระวังให้บทบาทของตนอยู่ในฐานะพี่เลี้ยง ชวนคิด ชวนคุย ตั้งคำถามและเปิดโอกาสให้นักศึกษาตัดสินใจเอง ทั้งในเรื่องของการเรียนรู้ชุมชน และทักษะทางคลินิกกายภาพบำบัด

2) การเปิดใจรับฟังข้อคิดเห็นของนักศึกษา ทั้งในเรื่องของการทำงานกลุ่ม การเรียนรู้ชุมชน และการทำงานของอาจารย์พี่เลี้ยง รวมทั้งพยายามเรียนรู้ตัวตนของนักศึกษาเพื่อลดอคติที่มีต่อนักศึกษาและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเกื้อกูล

เมื่ออาจารย์เริ่มรู้สึกว่ตนเองไม่พอใจการทำงานหรือพฤติกรรมของนักศึกษา จนอาจทำให้เกิดอคติกับนักศึกษาก็จะคุยกับนักศึกษาเป็นการส่วนตัว โดยมีกำลังใจจากเพื่อนอาจารย์ที่สนับสนุนให้ลองเปิดพื้นที่ในการทำความเข้าใจระหว่างกัน ทำให้ต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันมากขึ้นและสามารถสื่อสารกันได้ดีขึ้นหรือใช้เวลาหลังจากนั้นหยิบประเด็นมาชวนคิดหรือชวนคุยในวงสนทนากลุ่มหรือบางครั้งก็เป็นการพูดคุยส่วนตัว ทั้งนี้อาจารย์ให้ข้อมูลว่าไม่สามารถทำได้ในทุกกรณีไป เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลาในการทำงาน ที่ทั้งอาจารย์และนักศึกษามีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติมาก ทำให้หลายครั้งละเลยการพูดคุยในเรื่องที่เป็นประเด็นไป

นอกจากนี้อาจารย์ยังพยายามเรียนรู้นักศึกษาแต่ละคนผ่านการทำงานร่วมกันหรือการอ่านบันทึกประจำวันเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้นอีกด้วย ครูจึงได้เรียนรู้ว่าทุกสิ่งที่คุณทำ มีผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา เพราะทั้งครูและศิษย์ต่างเป็นส่วนประกอบของการเรียนรู้ร่วมกัน ท่าทีของคุณที่มีต่อศิษย์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งกว่าความรู้หรือทักษะทางวิชาการ

3) การสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชน จำเป็นต้องเรียนรู้การทำงานกายภาพบำบัดชุมชนจากประสบการณ์จริงควบคู่ไปกับการนำทฤษฎีมาใช้ เนื่องจากแม้กระทั่งในพื้นที่ตำบลเดียวกัน สภาพของชุมชนแต่ละแห่งมีความหลากหลาย และรายวิชากายภาพบำบัดชุมชนเป็นวิชาที่มีแนวทางอย่างกว้างๆ การเรียนรู้ในแต่ละวันเป็นเรื่องที่สดใหม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มและสถานการณ์ที่กลุ่มเจอในแต่ละวัน การที่อาจารย์แต่ละท่านมีความรู้และประสบการณ์การทำงานกายภาพบำบัดชุมชนที่แตกต่างกัน ได้พยายามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งเรื่องเทคนิคการเข้าหาชุมชน การรักษาผู้ป่วยในชุมชน และการจัดการเรียนรู้ให้แก่นักศึกษา ทำให้สามารถให้คำปรึกษา ให้ข้อคิดเห็นให้แก่นักศึกษาได้มากขึ้น

ซึ่งในอนาคตหากอาจารย์มีโอกาสสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชนอีกจะเตรียมความพร้อม ความเข้าใจในกระบวนการเรียนและเพิ่มเติมทักษะทางคลินิกกายภาพบำบัดให้มากขึ้น อาจารย์ยอมรับว่าความไม่เข้าใจรายวิชาอย่างชัดเจนและทักษะทางคลินิกกายภาพบำบัดที่ยังมีข้อจำกัดมีผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา หากได้ทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวและพัฒนาตนเองในเรื่องการออกแบบการเรียนรู้ให้มากขึ้นและละเอียด (Sensitive) กับการทำงานของนักศึกษามากขึ้น ทั้งในเรื่องด้านในของนักศึกษาและชั้นงานก็ทำให้บทเรียนเข้มข้น เป็นผลให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

4) ได้เรียนรู้เรื่องการจัดวงสนทนา การชวนคิดชวนคุยกับนักศึกษา และการออกแบบการเรียนรู้เนื่องจากอาจารย์แต่ละท่านได้ดูแลนักศึกษากลุ่มย่อยต่างกัน มีประเด็นที่อยากให้อ่านรู้ย่อยๆแตกต่างกัน การที่อาจารย์ได้พูดคุยกันว่าจะออกแบบกระบวนการเรียนรู้อย่างไร ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้เห็นผลของการเรียนรู้ของนักศึกษาแต่ละกลุ่ม ทำให้ได้แนวคิดในเรื่องของการออกแบบการเรียนรู้ว่าหากต้องการออกแบบการเรียนรู้ให้ได้ผลควรรู้จักตัวผู้เรียน ต้องรู้ว่าควรเลือกประเด็นใดที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ และที่สำคัญการเรียนรู้ที่ผ่านการใคร่ครวญของผู้เรียนเองจะเป็นการเรียนรู้ที่ชัดเจนกว่าการบอกหรือสอน

5) อาจารย์ได้รู้จักตัวเองมากขึ้น จากการทบทวน ใคร่ครวญตัวเองในแต่ละวันเป็นเรื่องสำคัญ ทำให้มีสติมากขึ้นในขณะที่นักศึกษาทำกิจกรรมต่างๆได้ถอดบทเรียน อาจารย์เองก็ได้ร่วมเรียนรู้ไปด้วย ในช่วงเวลาที่นักศึกษาได้ทบทวนตนเอง อาจารย์ก็ได้มีโอกาสทบทวนตนเองมากขึ้น แม้ว่าต้องใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นอยู่เกือบตลอดเวลา แต่กลับค้นพบว่าได้มีเวลาอยู่กับตนเองและใคร่ครวญตนเองมากขึ้น

นอกจากนี้ยังทำให้ได้เข้าใจและใส่ใจคนอื่นมากขึ้นเมื่อได้มีโอกาส เห็นเพื่อนอาจารย์และนักศึกษาในแง่มุมอื่นๆที่ไม่เคยเห็นมาก่อน เห็นทักษะ เห็นความสามารถของคนหลายๆคนที่ทำให้แปลกใจ มีโอกาสได้พูดคุยกันมากขึ้น ก็ทำให้อาจารย์เข้าใจและใส่ใจคนอื่น ๆ มากขึ้น

4. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งทางด้านสุขภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาชุมชนและทำโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของนักศึกษากายภาพบำบัดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้นอย่างเห็นได้ชัดใน 2 ประเด็นคือ

สุขภาพของคนในชุมชน

1) ความรู้ในเรื่องโรค การรักษา การปฏิบัติตนเพื่อป้องกันความเจ็บป่วยหรือเมื่อมีอาการป่วย จากเดิมที่คนในชุมชนมีความเจ็บป่วยเรื้อรังหรือมีโรคประจำตัว ซึ่งบางคนอาจจะทราบว่าตนเองป่วยแต่ไม่ทราบว่าต้องดูแลรักษาสุขภาพแบบไหน หรือบางคนก็ไม่ทราบว่าอาการที่ตนเองเป็นอยู่เป็นอาการของโรคใด มีสาเหตุมาจากอะไร แต่การที่นักศึกษากายภาพบำบัดได้เข้าไปศึกษาวิถีชุมชนและสำรวจผังเครือญาติซึ่งมีข้อมูลทางด้านสุขภาพ รวมทั้งให้บริการทางด้านกายภาพบำบัดให้แก่คนในชุมชนด้วยนั้น ทำให้คนในชุมชนเข้าใจเรื่องสุขภาพของตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องของสาเหตุของความเจ็บป่วยและวิธีดูแลสุขภาพ

2) สุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหลังจากที่นักศึกษาเข้าไปเยี่ยมบ้าน พุดคุย ให้บริการทางกายภาพบำบัดและจัดทำโครงการต่างๆเพื่อส่งเสริมสุขภาพ อาทิ โครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย ผู้ป่วยหลายรายหายจากอาการที่เป็นอยู่และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น การให้บริการทางกายภาพบำบัดที่บ้านซึ่งนักศึกษาได้ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ป่วย ให้การรักษาที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตของผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยดีขึ้น อีกทั้งในงานกายภาพบำบัดชุมชนนักศึกษาไม่มีเครื่องมือทางกายภาพบำบัดให้ใช้เหมือนในโรงพยาบาล ทำให้การรักษาจำเป็นต้องใช้หัตถบำบัด (Manual Technique) และการออกกำลังกายเพื่อการรักษา (Therapeutic Exercise) เป็นหลัก ซึ่งผู้ป่วยสามารถปฏิบัติตนเองที่บ้าน ทำให้ผู้ป่วยมีสุขภาพที่ดีขึ้น

จากการที่นักศึกษาได้บันทึกประวัติความเจ็บป่วยและประวัติการรักษาของผู้ป่วยทุกรายที่ได้รับบริการทางกายภาพบำบัดส่งไปยังโรงพยาบาลฝากไว้ด้วยนั้น ก็ทำให้เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลทราบว่าผู้ป่วยอยู่ในพื้นที่ใดบ้างและเตรียมการที่จะให้บริการทางด้านสาธารณสุขต่อไป

นอกจากนี้สุขภาพจิตของคนในชุมชนก็ดีขึ้น จากการที่มีนักศึกษาที่เป็นเหมือนลูกหลานมาคอยดูแลเอาใจใส่ ชักชวนออกไปทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ได้พบปะพูดคุยกันมากขึ้น จากที่บางคนไม่เคยออกจากบ้านมาร่วมกิจกรรมใดๆ หรือบางคนไม่ได้คุยกันนานแล้วก็ออกมาทำกิจกรรม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอยากมาเป็นกำลังใจให้นักศึกษา หรืออยากออกมาทำอะไรตอบแทนให้นักศึกษา

เมื่อคนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักศึกษาในเรื่องของสุขภาพโดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับงานกายภาพบำบัดทำให้คนในชุมชนส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมสุขภาพที่เปลี่ยนไป รู้จักดูแลตนเองให้หายจากอาการเจ็บป่วย หลายคนมาร่วมออกกำลังกายในโครงการที่นักศึกษาจัด นักศึกษาก็มีการวางแผนสานต่อโครงการด้วยการหาอาสาสมัครในชุมชนมาฝึกเป็นตัวแทนผู้นำการออกกำลังกาย และมีคนในชุมชนอาสาออกมาเป็นตัวแทนสำหรับผู้สูงอายุหลายคนที่ไม่สามารถออกมาทำกิจกรรมกลุ่มได้ ก็ปรับเปลี่ยนท่าทางการทำงานของตนเองหรือมีการยืดกล้ามเนื้อ ออกกำลังกายเองเพื่อป้องกันอาการปวดเมื่อย นอกจากพฤติกรรมออกกำลังกายแล้ว

คนในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องของการบริโภค โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีผู้ป่วยโรคเรื้อรังก็จะลดการกินหวาน มัน เค็มลง ซึ่งเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชนเรื่องอันตรายของโรคเรื้อรัง

3) ความเข้าใจเกี่ยวกับงานกายภาพบำบัดจากเดิมที่คนในชุมชนไม่ค่อยทราบว่านักกายภาพบำบัดคืออะไร มีบทบาทอย่างไรบ้าง สามารถให้บริการทางกายภาพบำบัดอะไรได้บ้าง บางคนก็คิดว่าไม่ต่างกับแพทย์แผนไทยหรือหมอนวดในความหมายของชาวบ้าน แต่จากการที่นักศึกษาเข้าไปศึกษาชุมชนและให้บริการทางกายภาพบำบัดทำให้คนในชุมชนเข้าใจบทบาทของนักกายภาพบำบัดมากขึ้น เข้าใจความต่างของงานกายภาพบำบัดกับวิชาชีพอื่นๆ

การมีส่วนร่วมของชุมชน

1) คนในชุมชนมีกิจกรรมที่ให้ทำร่วมกันมากขึ้น เดิมชุมชนตลาดเป็นสังคมชนบทที่คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เมื่อเมืองขยายตัวมากขึ้น เกิดนิคมอุตสาหกรรมมากมายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้คนวัยทำงานออกไปทำงานในโรงงาน มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ญาติพี่น้องเริ่มไม่ค่อยมีโอกาสไปมาหาสู่กัน ส่วนผู้สูงอายุก็ไม่ค่อยมีกิจกรรมที่ให้ทำร่วมกัน จึงมักเก็บตัวอยู่ในบ้านของตนเองหรือไปมาหาสู่กันในละแวกบ้านใกล้ๆ

เมื่อนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน ได้พบปะพูดคุย สอบถามข้อมูลเพื่อทำผังเครือญาติ ทำให้คนในชุมชนได้ระลึกถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ได้เฝ้าถามข่าวคราวของกันและกันผ่านนักศึกษา โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถออกจากบ้านไปไหนมาไหนลำพังได้ บางครั้งก็ใช้นักศึกษาเป็นตัวกลางฝากข่าวไปบอกยังพี่น้องเพื่อนฝูง ผลัดเปลี่ยนกันเลี้ยงข้าวนักศึกษา มีกิจกรรมที่มาทำร่วมกันคือทำอาหารให้นักศึกษา

นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมในโครงการต่างๆที่นักศึกษาได้จัดทำขึ้นมา เป็นกิจกรรมที่เชิญชวนให้คนในชุมชนออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การปรับปรุงลานกีฬาหรือเครื่องออกกำลังกายของแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ ซึ่งคนในชุมชนก็มีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมปรับปรุงลานกีฬาไปพร้อมกับนักศึกษาและเมื่อปรับปรุงเสร็จแล้วก็มีคนมาออกกำลังกายมากขึ้น มีกิจกรรมที่ทำให้ได้พบปะกัน หรือกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสุขภาพก็ทำให้คนในชุมชนได้ออกมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน โดยมีนักศึกษาเป็นผู้นำการสนทนา กิจกรรมการออกกำลังกายแบบกลุ่ม เช่น การเดินแอโรบิก การรำไท่เก๊ก การรำไม้พลอง ก็มีคนในชุมชนออกมาร่วมออกกำลังกายไม่น้อย หลายคนที่ไม่ได้ออกจากบ้านมานาน ไม่ค่อยได้ไปไหน ไม่ได้สูงส่งกับใครก็ออกมาร่วมกิจกรรมกับนักศึกษาด้วย บางคนให้เหตุผลว่าออกมาทำกิจกรรมเพราะอยากให้กำลังใจนักศึกษาแต่เมื่อออกมาทำกิจกรรมแล้วก็มีความสุข ได้พบปะคนอื่นๆในชุมชน ก็ทำให้ออกมาร่วมกิจกรรมอีกเรื่อยๆ การเข้ามาเรียนรู้ในชุมชนของนักศึกษาได้เพิ่มความมีชีวิตชีวาในชุมชน

2) คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เมื่อคนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน ก็มีโอกาสดำเนินการความคิดเห็นในเรื่องต่างๆในชุมชนร่วมกัน ตั้งแต่การจัดทำเวทีประชาคมเพื่อพูดคุยเรื่องโครงการส่งเสริมสุขภาพต่างๆที่นักศึกษาจัดขึ้นในชุมชน มีคนในชุมชนให้ความสนใจมาเข้าร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็นกันอย่างหลากหลาย มีการอภิปราย ให้ข้อเสนอแนะและลงประชามติร่วมกัน

เมื่อเกิดโครงการหรือกิจกรรมขึ้นในชุมชน คนในชุมชนก็ได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพื่อเครื่องไม้เครื่องมือหรือสละแรงงานมาร่วมทำกิจกรรม

เมื่อนักศึกษาจัดทำเวทีรับฟังข้อคิดเห็นของคนในชุมชนต่อการให้บริการของโรงพยาบาลฝึกให้ โดยรับข้อคิดเห็นทั้งในรูปแบบของเอกสารและการจัดเวทีดังกล่าว คนในชุมชนตลานทั้ง 7 หมู่บ้านก็ร่วมให้ข้อมูลและมาแสดงความคิดเห็นในเวที โดยมีผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลฝึกให้มาร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็นด้วย

ก่อนจบการเรียนรู้ในชุมชนทั้ง 2 วิชา ได้มีการจัดกิจกรรมนำเสนอข้อมูลให้แก่คนในชุมชนได้รับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็น มีคนในชุมชนมาร่วมรับฟังจากทุกหมู่บ้านและทุกภาคส่วน สำหรับภาคประชาชน ตัวแทนของคนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและความต้องการในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพให้แก่ที่ประชุม ในภาคส่วนราชการก็ถือเป็นโอกาสอันดีที่ได้รับฟังข้อคิดเห็นจากภาคประชาชนโดยตรง สามารถสื่อสารกันได้ทั้งสองทาง

ทั้งนี้ทุกภาคส่วนได้ชื่นชมนักศึกษาที่ได้เข้ามาเรียนรู้ศึกษาชุมชน ให้บริการทางกายภาพบำบัดในชุมชน และจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนตลานตื่นตัวในเรื่องสุขภาพกันมากขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การจัดกระบวนการเรียนการสอนนิชากายภาพบำบัดชุมชนในปีการศึกษา 2556 นั้น ได้นำเอาแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาซึ่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ กระบวนการเรียนรู้ในวิชาดังกล่าวจึงเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้เรียนร่วมไปกับการสรุปทเรียนร่วมกัน ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้

1. **การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้** นักศึกษาได้เรียนรู้ในพื้นที่จริง ในชุมชนจริง เรียนรู้จากวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน มีโอกาสได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมกันวางแผน ร่วมกันลงมือทำงานและแก้ไขปัญหา นำเสนอผลงานของตนเองและได้ประเมินผลงานผ่านเสียงสะท้อนจากคนในชุมชนโดยมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุน

2. **การจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์ที่เน้นการปฏิบัติ** นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ใหม่ๆพร้อมทั้งมีการกระตุ้นการเรียนรู้จากอาจารย์ ทำให้ได้พัฒนาทักษะใหม่ๆทั้งทางด้านกายภาพบำบัด การเข้าหาชุมชนหรือการทำงานร่วมกัน เกิดเจตคติใหม่ๆต่อวิชาชีพหรือการใช้ชีวิต โดยใช้เงื่อนไขการเรียนรู้ในนิชากายภาพบำบัดชุมชนเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกรอบตัวนักศึกษา ได้ประยุกต์ใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถและทักษะต่างๆ ในเวลาเดียวกัน จนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองในเรื่องของการทำงานชุมชน และได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

3.การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน กระบวนการเรียนรู้ในวิชากายภาพบำบัดชุมชนได้วางเงื่อนไขไว้ให้นักศึกษาส่งชิ้นงานการศึกษาวิถีชุมชนและการทำโครงการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน ทำให้การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ หรือการค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่ผู้เรียนอยากรู้หรือสงสัยด้วยวิธีการต่างๆ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เลือกศึกษาตามความสนใจของตนเองหรือของกลุ่มเป็นการตัดสินใจร่วมกัน จนได้ชิ้นงานที่สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ได้ในชีวิตจริง เรียนรู้โดยใช้เทคนิคหลากหลายรูปแบบนำมาผสมผสานกัน ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การฝึกคิด การแก้ปัญหา

4.การเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ในวิชานี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีความคิดที่อิสระ ไม่มีรูปแบบตายตัว แม้ว่าเงื่อนไขการเรียนรู้คือชิ้นงานเป็นเงื่อนไขเดียวกันแต่นักศึกษาแต่ละคนแต่ละกลุ่มสามารถวางแผนการทำงานได้อย่างอิสระ แสวงหาวิธีการทำงานที่หลากหลายเพื่อให้ได้ชิ้นงาน สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์หรือองค์ความรู้ที่ได้ระหว่างกันทำให้ผู้เรียนเกิดภาวะตื่นตัวหรือตื่นในการเรียนรู้และแบ่งปันให้แก่กันและกัน รวมทั้งสนุกกับการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง เกิดความภูมิใจในผลงานของตน

ทั้งนี้กระบวนการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัดชุมชนที่ได้ออกแบบการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงตั้งแต่การเตรียมความพร้อมในห้องเรียน การปฏิบัติงานจริงในพื้นที่และการสรุปบทเรียนร่วมกันทั้งในแต่ละวันและเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนการสอนซึ่งใช้เวลาในการเรียนรู้ทั้งหมด 34 วัน โดยใช้หลักจิตตปัญญา 7 ของจิตตปัญญาศึกษาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆดังต่อไปนี้คือ

การเรียนรู้ภายในตนเอง นักศึกษาได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของตนเองว่ามีความหมายต่อคนในครอบครัวและคนอื่น ๆ ในสังคม หากนักศึกษามีความสามารถยิ่งมากไม่ว่าจะเป็นในด้านกายภาพบำบัดหรือด้านอื่นๆก็จะยิ่งสร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมได้มากขึ้นตามไปด้วย ทำให้นักศึกษาเกิดความตั้งใจในการพัฒนาตนเองในเรื่องต่างๆ ทั้งนี้การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการที่นักศึกษาได้สัมผัสกับชีวิตของคนในชุมชนและได้นำสิ่งที่ได้พบเจอมาใคร่ครวญ นักศึกษาได้เห็นทั้งความทุกข์จากความเจ็บป่วยที่ไม่เพียงแต่ผู้ป่วยเท่านั้นที่ทุกข์แต่ยังส่งผลกระทบต่อผู้อื่นในครอบครัวและในชุมชนด้วย นักศึกษาได้รับฟังเรื่องราวการใช้ชีวิตของคนในชุมชนที่ล้วนแต่มีบทเรียนสอดแทรกอยู่ รวมทั้งได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการทำงานของตนเองทั้งการทำงานกลุ่มและการทำงานร่วมกับคนในชุมชน

การเรียนรู้ดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาทั้งในเรื่องของทักษะทางกายภาพบำบัดชุมชนเช่น การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชน การให้บริการทางกายภาพบำบัดชุมชน การนำเสนอผลงานเป็นต้น ทักษะชีวิตและวิถีคิด อาทิ ความกล้าในการก้าวข้ามข้อจำกัดของตนเอง การให้ความสนใจใส่ใจกับความต้องการของผู้อื่น การไม่ด่วนตัดสินผู้อื่น การสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ของตนเองในแต่ละวัน ฯลฯ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การควบคุมอารมณ์ การวางแผนการทำงาน การจัดการความขัดแย้ง ความรับผิดชอบต่องานที่ตนคิดต่อการทำงานเป็นทีมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดี ฯลฯ

ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องผลของกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ภายในตนเองของนักศึกษาที่เรียนรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู (อรอนงค์ แจ่มผล, 2552) ซึ่งพบว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้ภายในตนเอง เกิดแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเองและผู้อื่นที่เกิดจากใคร่ครวญตนเองอย่างลึกซึ้ง

สำหรับอาจารย์ผู้สอนเองก็ได้เกิดการเรียนรู้กระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชากายภาพบำบัด ชุมชนที่ต้องมีการเตรียมบทเรียนล่วงหน้าและปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษา ทั้งยังต้องตระหนักถึงความต่อเนื่องของบทเรียนอีกด้วย นอกจากนี้การแสดงผลบทบาทที่เลี้ยงกลุ่มและการเป็นที่ปรึกษาทำให้เกียรติและรับฟังนักศึกษาอย่างแท้จริงก็เป็นเรื่องที่คุณอาจารย์ได้ฝึกฝนเพิ่มเติมในการสอนวิชานี้ด้วย โดยหากผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิชาอย่างชัดเจนก็จะทำให้สามารถแนะนำนักศึกษาได้อย่างมั่นใจมากขึ้นและการที่ได้อยู่ในชุมชนร่วมกับนักศึกษาและเพื่อนอาจารย์ ใช้ชีวิตร่วมกัน ก็ทำให้อาจารย์เข้าใจนักศึกษามากขึ้นและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนอาจารย์ด้วยกันมากขึ้น เปิดมุมมองเปิดโลกทัศน์ในการสอนนักศึกษาของตนเองออกไป แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าการที่มีจำนวนอาจารย์ต่อนักศึกษาที่มากเกินไป คือ อาจารย์ 1 ท่านต่อนักศึกษา 1 กลุ่มที่มีสมาชิกจำนวน 22 คน ทำให้อาจารย์ดูแลนักศึกษาได้ไม่ทั่วถึงและมีภาระงานมาก และตัวของอาจารย์เองก็ขาดโอกาสในการใคร่ครวญตัวเองอย่างเพียงพอในแต่ละวันส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาเช่นกัน สิ่งที่คุณอาจารย์ได้เรียนรู้อย่างมากในกระบวนการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้คือ การสร้างบรรยากาศที่เราการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ร่วมกัน ได้เรียนรู้ว่าเมื่อใดควรใส่ใจเงื่อนไขที่เข้มข้น เมื่อใดควรผ่อนคลาย การที่ครูสามารถจับสังเกตปรากฏการณ์ได้เร็วและใส่ใจเงื่อนไขการเรียนรู้ได้ทันทั้งที่เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของศิษย์ที่สำคัญ ทั้งนี้หากครูสามารถสร้างชุมชนของครูผู้สอนที่มีทั้งพื้นที่และเวลาที่ สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนกันได้โดยอิสระก็จะยิ่งเป็นการพัฒนาตัวผู้สอนมากขึ้น

ผลการเรียนรู้ของผู้สอนในกระบวนการวิชานี้ได้ผลสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากการศึกษาการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงของนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ในสถาบันการศึกษาสังกัดสถาบันพระบรมราชชนกซึ่งมีข้อเสนอแนะว่า ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนไปพร้อมกับการปรับทัศนคติของผู้เรียนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อ ครูผู้สอนมีความพร้อมในการถ่ายทอดและพัฒนาความคิดของผู้เรียน มีประสบการณ์จากความคิดเดิม มีความรู้พื้นฐานที่เป็นเนื้อหาและเข้าใจสาระที่เป็นแก่น

การเรียนรู้ในพื้นที่จริงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนในเรื่องของสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ สุขภาพกายของคนในชุมชนได้รับการดูแลและให้บริการทางกายภาพบำบัดจากนักศึกษา มีการเยี่ยมบ้านและทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพต่างๆร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ และจากการที่มีกิจกรรมร่วมกันทำให้สุขภาพจิตของคนในชุมชนดีขึ้นตามไปด้วย

นอกจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เมื่อนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้ในพื้นที่ก็ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆขึ้นในชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้ออกมาร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรม ร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ของชุมชนได้มากขึ้น นอกจากนี้การจัดเวทีนำเสนอกรณีศึกษาผู้ป่วยในชุมชน เวทีนำเสนอผลการศึกษาชุมชน เวทีการนำเสนอผลงานโครงการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนยังเป็นพื้นที่ที่ทำให้หน่วยราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้สถานการณ์ของชุมชน ความทุกข์หรือความต้องการของคนในชุมชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องทำให้เกิดการใคร่ครวญภายในตนเองอย่างต่อเนื่องภายใต้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนกัน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้ดังกล่าวควรเกิดขึ้นทั้งหลักสูตรอย่างเข้มข้นในทุกวิชา ตามหลัก จิตตปัญญา 7 ของจิตตปัญญาศึกษา หากนักศึกษาได้เรียนรู้ในเรื่องของการใคร่ครวญตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานร่วมกันมาเป็นอย่างดี จะทำให้สามารถเรียนรู้งานกายภาพบำบัดในชุมชนได้มากขึ้นสามารถเชื่อมโยงตนเองกับการเรียนรู้โลกภายนอกได้ดีขึ้น

การเตรียมนักศึกษาให้พร้อมต่อการเรียนรู้ในเรื่องใหม่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ตัวผู้เรียนเองได้ตกผลึกในเรื่องเดิมที่ได้ผ่านการเรียนรู้มาแล้ว เพื่อให้การเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่เข้าไปเป็นองค์ความรู้ในตัวของผู้เรียนเป็นไปได้ด้วยดี ผู้รับผิดชอบหลักสูตรจึงควรพิจารณาสิ่งที่ต้องการให้เรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ในแต่ละเรื่อง

2. ครูผู้สอนควรมีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาอย่างถ่องแท้ รวมทั้งเข้าใจแก่นของวิชากายภาพบำบัดชุมชนเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังสามารถสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณาจารย์ อาจารย์กับนักศึกษาและชุมชนได้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้การสร้างความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาควรเริ่มจากการสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มอาจารย์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดหรือวิธีการจากการศึกษาเรื่องจิตตปัญญาศึกษา จากการจัดการเรียนการสอน หรือการปฏิบัติตามหลัก จิตตปัญญา 7 แล้วบังเกิดผลการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของตนเองยิ่งสร้างความมั่นคงภายในตัวของอาจารย์และมีผลต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ หากสามารถสร้างพื้นที่ดังกล่าวในกลุ่มอาจารย์ได้แล้วก็น่าจะสามารถขยายพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันไปยังนักศึกษาและคนในชุมชนได้ไม่ยากจนเกินไป

นอกจากนี้ความเข้าใจในเรื่องของจิตตปัญญาศึกษาแล้ว หากอาจารย์ได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานกายภาพบำบัดชุมชนแบบหลากหลายแนวคิดในหลายบริบท ก็จะทำให้อาจารย์มีความมั่นใจในการให้คำแนะนำศิษย์หรือมีประเด็นในการชวนคิดชวนคุยที่น่าสนใจ เกิดบรรยากาศในการเรียนการสอนที่เร้าการเรียนรู้ของนักศึกษา

บรรณานุกรม

- จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2553). *จิตตปัญญาศึกษา: การเรียนรู้สู่จิตสำนึกใหม่*. กรุงเทพฯ : สอนเงินมีมา
ธนาณิล ชัยโกวิท, และอดิสร จันทรสุข. (2552). *ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: คู่มือ
กระบวนการจิตตปัญญา*. นครปฐม : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล
- ปาร์กเกอร์ เจ ปาล์มเมอร์. (2556). *กล้าที่จะสอน*. แปลโดย เพ็ญภา หงษ์ทอง และ ณัฐพัช วัจวิญญู. กรุงเทพฯ : สอนเงินมีมา
- พุดมิพงศ์ สัตย์วงศ์ทิพย์, และชนัดดา พลอยล้อมแสง. (2548). การประเมินผลการเรียนรู้แบบประสบการณ์ตรง
ในเรื่องวัฒนธรรมอีสานและสุขภาพของนิสิตเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารเภสัชศาสตร์*,
1,(2), 44-49.
- ภาวินี เสาะสืบ. (ม.ป.ป.). *เคล็ด(ไม่)ลับการเรียนรู้ตามสภาพจริง*. ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- หน่วยส่งเสริมและพัฒนาวิชาการงานบริการการศึกษาคณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2551).
รูปแบบการสอนใหม่ : แนวทางการจัดการเรียนรู้ 9 แนวทาง. *ข่าวสารวิชาการ*, 9,1-5.
- อรอนงค์ แจ่มผล. (2552). *ผลของกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ภายในตนของนักศึกษาที่เรียน
รายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู* (รายงานผลการวิจัย). กำแพงเพชร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.